

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Art. II. De Conditionibus Consuetudinis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

cus vero consuetudo inducit obligationem legalem, respicit essentialiter Communitatem, satis est illi pro titulo Principis consensus; nec requirit bonam fidem; cum possit Princeps interrompere consuetudinem, & revocare legem suam; ubi praescriptio privat Dominum re propria irreparabiliter, & ideo requirit bonam fidem.

IV. Quæritur secundo, Quotuplex sit Consuetudo?

Respondeo, consuetudinem dividi eo modo, quo lex; cum sit in rigore Lex non scripta; Specialiter tamen dividitur primo in Canonicam, quæ Clericorum dumtaxat usu introducta est; & Civilem, quæ vel laicorum dumtaxat, vel laicorum simul, & Clericorum usu dimanat; tunc enim Clerici quasi cives, & partes Reipublicæ in eam conveniunt simul cum laicis, & ideo dicitur Civilis consuetudo, quæ a laicis, & Clericis provenit. Si autem consuetudo Canonica sit totius Ecclesiæ, & consuetudo Civilis sit totius Regni, dicitur jus Canonicum, vel Civile commune; Si sit unius Provinciae, dicitur Nationale; Si unius Civitatis, dicitur Municipale.

V. Dividitur etiam consuetudo in eam, quæ est Juxta legem, Præter legem, & Contra legem. Quæ est juxta legem, non ponit novam legem, sed legem illam exequitur, juxta quam est; non enim illam observat Communitas ex intentione ponendi novam legem, sed ex intentione obediendi. Consuetudo præter legem est illa, quæ novam obligationem imponit, & novam legem condit. Consuetudo contra legem, si sit contra legem humanam, illam abrogat; Si vero sit contra legem Naturalem, & Divinam, est corruptela, non consuetudo habens vim legis; quia Deus non censetur consentire in abrogatione suæ legis per hoc, quod homines longo

tempore contra illam operati sunt; sicut censetur consentire Legislatores humanus; Hic enim ex repugnantia Communitatis ad obediendum legi potest melius discernere, quid expediat bono Communitatis, & sic re melius cognita potest mutare legem suam; Deus vero legem suam non mutat, qui perfectissime cognoscit, quid bono Creaturarum expediat.

VI. Utrum autem dari possit consuetudo contra Jus Gentium? Verbi gratia, quod legatis hostium nullum malum irrogetur; Affirmant probabiliter Pal., & Suar., quamvis sit moraliter impossibile, eo quod jura Gentium sunt valde consona inclinationi naturali, & ideo vix sunt mutabilia.

ARTICULUS II.

De Conditionibus Consuetudinis.

- I. Non pauca enumerantur conditiones ad Consuetudinem obligatoriam inducendam requisita.
- II. Consuetudo dicitur rationabilis, si sit de re honesta, & utili Reipublicæ, etiamsi consuetudo sit contra legem.
- III. In dubio, an sit rationabilis, in favorem consuetudinis introductæ judicandum est, nisi ipsa consuetudo a lege reprobetur.
- IV. Ut Consuetudo vim habeat legis, requiritur temporis diuturnitas, & probabiliter decennium non interruptum; ac forte quadricennium, si sit contra legem Canonicam.
- V. Quanam actuum frequentia requiratur ad inducendam consuetudinem?
- VI. Actus hujusmodi debent esse voluntarii, & ex animo inducendi consuetudinem eliciti, ac majori parti Communitatis manifesti.
- VII. Etiam actibus malis consuetudo habens vim legis introduci potest.
- VIII. Unde dignoscatur, quod consuetudo

do non sit introducta ex devotione, aut liberalitate, sed ex animo inducendi obligationem?

IX. Quid de consuetudine abstinendi a lacticiis in pervigiis extra Quadragesimam?

X. Qualis consensus Principis requiratur, ut consuetudo habeat vim legis?

I. **C**onditiones ad consuetudinem obligatoriam inducendam requisitæ sunt, ut diximus, quod ea sit rationalis, quod longo tempore perseveret, quod frequentibus actibus stabilitur non ex errore, aut ignorantia precedentibus, sed voluntariis, & ex animo vel inducendi obligationem, si consuetudo sit præter legem, vel eximendi se ab obligatione, si consuetudo sit contra legem; & quod in eam consentiat Princeps, seu Legislator; Debet etiam consuetudo induci ab iis, qui legem servare tenentur, & a majori parte Communitatis.

II. Quæritur nunc primo, Quenam dicatur consuetudo rationalis?

Respondet Sanch. lib. 7. disp. 4., Suar., Pal., Sal., & alii, dici rationabilem, si sit conformis rationi, atque adeo de re honesta, & utili Reipublicæ. Ratio est, quia habetur pro lege; ergo instar legis debet esse de re honesta, & utili Reipublicæ; Quod etiam verum esse debet de consuetudine, quæ est contra legem; quamvis enim rationale non sit, quod dum durat lex, consuetudo illi adversetur; at rationale est, quod si multo tempore perseveret consuetudo, lex prior abrogetur, ne ulterius culpa progrediatur, & cives ad observationem rei difficilis astringantur.

III. In dubio autem, an consuetudo sit rationalis, & bono communi expediens, præsumenda est ita esse, etiamsi contraria sit legi; quia semper in favorem consuetudinis intro-

ductæ firmandum est, ex Sanch., Valent. num. 5., Suar. lib. 7. cap. 6. num. 15. Nisi tamen ipsa consuetudo a lege reprobetur, & non sit immemorialis: Unde patet, non peccare posteros observantes consuetudinem a majoribus introductam; quamvis illi, qui consuetudinem contra legem introduxerunt, peccarint toto eo tempore, quo consuetudo nondum invaluit; quia quousque consuetudo nondum est præscripta, nulla est ratio excusans, ut communius censent cum Suar., Bonac., Pal., Sanc. lib. 7. disput. 4. num. 14. contra Valent., Becan., Reginald. lib. 13. num. 247., Less. apud Bonac. num. 45. putantes, non peccare populum, si ex sufficienti causa nolit acceptare legem.

IV. Quæritur secundo, Quanta temporis diuturnitas requiratur, ut consuetudo habeat vim legis, & legem contrariam abroget?

Respondeo, aliquos cum Azor., Molin., Lopez apud Sal. disput. 19. sect. 4. requirere decennium, si sit consuetudo præter legem, aut si sit contra legem civilem; si vero sit contra legem Canonicam, quadricennium. Ratio est, quia leges ad inducendam consuetudinem requirunt solum longum tempus, ex leg. 1., Cod. *Qua sit longa consuetudo*; decennium autem in jure civili reputatur longum tempus, ex leg. *Super longi temporis*, ff. *de Prescriptione*; in jure vero Ecclesiastico ad præscriptionem contra Ecclesiam requiruntur quadraginta anni, ex Auth. *Quas actiones*, Cod. *De Sacrosanct. Eccles.*; Alii cum Medin., Sot., Vasq. part. 2. disp. 177. cap. 5. docent, diuturnitatem temporis neque jure naturali, neque civili, neque Canonico esse determinatam; unde determinandam esse arbitrio prudentium pro negotii qualitate, & pluralitate actionum. Sed probabilius Suar. lib. 7. cap. 8., Bonac. num. 31., & Pal.

Pal. num. 5. docent, universim sufficere decennium propter rationem adductam; quia leges requirunt ad consuetudinem inducendam longum tempus, & definiunt, decennium dici longum tempus: Nec lex praescriptionis requirentis ad praescribendum contra Ecclesiam quadricennium obligare debet in consuetudine; cum consuetudo, ut diximus articulo superiore, non sit praescriptio; non enim praescribit consuetudo adversus Principem, cum potius ex ejus saltem tacito consensu vim legis fortiat, aut legem abroget. Requiritur tamen, ut decennium non sit interruptum, ut notant Pal., & Suar. loc. cit., nam si consuetudo intra decennium interruptitur, jam non durat decennium. Censetur autem interrupta, si a majori parte Communitatis contra consuetudinem agatur, etiamsi unico actu fiat, aut si a Principe introducens consuetudinem puniantur.

V. Queritur tertio, Quot actus ad introducendam consuetudinem requirantur?

Respondeo, Panormit., & Azor. putare, quod sufficiat unus actus continuatus, qui ratione continuationis aequivaleat pluribus: Less. vero cap. 6. num. 45., Sylvest., & alii apud Pal., & Sanch. lib. 4. disp. 1. num. 22. docent, quod duo, vel tres actus sufficiant ad abrogandam legem; praesertim si fiant sciente Principe, & non contradicente, dum commode potest. Ratio est, quia ad consuetudinem introducendam requiritur frequentia actuum, seu usus crebro iteratus; quod autem bis, vel ter fit, dicitur fieri frequenter, ex cap. *Ita nos 25., quast.* 2. Bonac. tamen, & Suar. lib. 7. cap. 10. cum Sal. disp. 19. sect. 8. num. 73., Reginald. putant, in ea lege geminationem actuum vocari consuetudinem, & frequentiam, quae sufficiat non ad legem inducendam, sed ad

graviorem criminis (verbi gratia, blasphemiae, Sodomiae, &c.) punitio- nem, ad cujus effectum quaelibet imperfecta consuetudo, & assuefactio sufficit; Nam ex leg. *Item, §. de Jurejurando*, quod semel, aut bis fit, non dicitur fieri frequenter; unde docent frequentem actum requisitum ad consuetudinem introducendam, quae habeat vim legis, aut legem abroget, stabiliendum esse iudicio prudentium; ea enim frequentia necessaria est, quae sufficienter ostendat populi consensum, & Principis voluntatem; quae aliquando pluribus, aliquando paucioribus actibus manifestantur: Quare, verbi gratia, ad inducendam consuetudinem, quod dies aliquis colatur ut festus, requiruntur saltem decem actus, videlicet ut major pars Communitatis decem annis illum diem ut festum coluerit ex intentione inducendi hanc obligationem: Ad abrogandam vero legem pauciores actus requiruntur in iudicio, quam extra iudicium; quia quae fiunt auctoritate publica, majorem habent vim, & efficaciam, quam quae solum fiunt a communi populo.

VI. Queritur quarto, Quales actus requirantur ad consuetudinem stabiliendam?

Respondeo, actus huiusmodi debere esse voluntarios, & ex intentione introducendi consuetudinem: Debent etiam esse manifesti majori parti Communitatis; quia cum consuetudo habeat vim legis, nec indigeat promulgatione, sequitur, quod debeat de se esse manifesta. Ceterum certum est apud omnes, quod actus huiusmodi debeant esse liberi, & voluntarii. Ratio est, quia si per vim, aut metum gravem cogatur Communitas ad aliquem actum longo tempore, consuetudo habens vim legis non introducit; quia non praesumitur, quod Communitas velit stabilire jus actibus ita sibi repugnantibus, seu quod actus illi

illi fiant ex intentione inducendi obligationem: Pariter si fiant huiusmodi actus ex ignorantia, aut errore circa substantiam consuetudinis, nec possunt consuetudinem introducere; quia nihil magis voluntati contrarium, quam ignorantia, & error: Quare si ignoret populus aliquam legem, & contra illam operetur longo tempore, non dicitur abrogata illa lex, cum non operatus sit populus contra legem ex intentione abrogandi illam: Et contra si falso credat aliquam legem dari, & illam observet, non inducit consuetudinem obligantem; quia tales actus non præcesserunt ex intentione ponendi novam obligationem, & statuendi novam legem, sed ex intentione servandi legem falso creditam.

Quod autem actus requisiti ad consuetudinem stabiliendam debeant esse ex intentione introducendi consuetudinem, Probatur, quia consuetudo suscipitur pro lege; ergo sicut ad legem ferendam requiritur in Legislatore voluntas obligandi subditos, ita ad consuetudinem introducendam requiritur voluntas illam introducendi ut obligatoriam, si sit præter legem; vel ut eximentem ab obligatione legis, si sit contra legem: Lex enim obligat juxta intentionem Legislatoris, & consuetudo juxta intentionem populi, ut communiter docent cum Sal., Bonac., Vasq., Pal. num. 12.

VII. Ex quibus deducitur, quod consuetudo præscribens contra legem, quam abrogat, possit constare actibus malis legi contrariis elicitis ex intentione abrogandi legem, ut docent communiter apud Sal. sect. 5.: Quamvis aliquando possit etiam constare actibus non peccaminosis; quando scilicet excusantur a transgressione legis ob magnam difficultatem, qui illam non observant, intendentes illam abrogare; quæ intentio satis conjicitur ex ipsa frequentia actuum, ex Suar. q.

Pars I.

puđ Bonac. num. 17.

VIII. Difficultas est, quomodo cognoscatur, quod consuetudo introducta sit ex animo inducendi obligationem, vel solum ex devotione, aut liberalitate?

Respondeo, prudentis iudicio id decernendum ex aliquibus conjecturis adductis a Suar. lib. 7. cap. 15. num. 23. Prima est, si consuetudo sit rei gravis, & difficilis, & tamen communiter a populo servetur, signum est, quod ex animo inducendi obligationem introducta sit talis consuetudo; quia non facile habetur uniformitas populi in actibus difficilibus sine ulla obligatione. Secunda, si populus scandalizetur a non observantibus consuetudinem, & viri timorati male de iis sentiant. Tertia, si istos Prælati, & Superiores puniant. Quarta, si talis consuetudo multum conferrat Reipublicæ. In dubio tamen, ut diximus, semper præsumenda est consuetudo ex devotione, non ex obligatione inducta esse; quia nemo præsumitur velle sibi onus imponere, nisi id constet. Unde in dubio num consuetudo obliget sub mortali, an sub veniali? censendum est obligare sub veniali.

IX. Ex his principiis deducunt aliqui, consuetudinem abstinendi a lacticiis in vigiliis infra annum multis in locis esse obligatoriam; nam damnata est ab Alex. 7. propositio illa dicens: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, & lacticia in Quadragesima obliget*; ergo cum eadem videatur esse multis in locis consuetudo abstinendi a lacticiis in Quadragesima, & in vigiliis extra Quadragesimam, utraque videtur eodem modo dicenda obligatoria: Sicut ex communi sensu fidelium obligatoria est ex consuetudine vigilia Pentecostes, Sancti Joannis Baptiste, Omnium Sanctorum, Sancti Laurentii, &c., &

S

jeju-

jeiunium quatuor temporum. Aliqui tamen docent, quod consuetudines universales ab immemorabili in Ecclesia retentæ auctoritate Apostolica institutæ sint, juxta illud August. contra Donatistas cap. 24. *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur*; talis est consuetudo Ecclesiæ Latinæ consecrandi in Azymo, præferendi in consecratione, & in baptismo verba consueta, de quibus non reperitur præceptum scriptum; Sicut etiam consuetudo admiscendi aquam cum vino in consecratione Calicis; de quo habebatur obligatio ante omnes Canones, ut notat Suar.; Sicut etiam ante Tridentinum consuetudo confitendi mortalia ante sumptionem Eucharistiæ obligabat.

Ex quibus corrui doctrina nonnullorum falso dicentium, nullam consuetudinem esse obligatoriam, eo quod de nulla constare possit, quod non inceperit ex errore putantium, se ad id teneri: Nam quoties adsunt motiva constituentia plenam probationem obligationis, cujusmodi sunt firma persuasio fidelium, & omnium Doctorem, tunc obligatio subsistit, etiam si revera id sit falsum: Sicut quilibet, verbi gratia, tenetur revereri hunc, quem ex motivis sufficientibus credit esse patrem suum; quamvis revera forte non sit ejus filius. Et ratio a priori est, quia in Moralibus, ut habeatur certitudo moralis, non requiritur demonstratio; unde sicut non destruit certitudinem moralem, quod Petrus sit filius Francisci per hoc, quod non possit probari, quod non sit filius alterius, ita non destruit certitudinem moralem, quod consuetudo, verbi gratia, abstinendi a lacticiis in Quadragesima sit obligatoria, ex hoc, quod non possit probari, quod talis consuetudo non inceperit ex errore pu-

tantium se esse obligatos. Utrum autem sit pariter obligatoria consuetudo abstinendi ab ovis, & lacticiis etiam in Vigiliis infra annum, & in quatuor anni temporibus? Fuscè pendimus in Trutina exponendo thesīm trigessimam secundam ab Alex. VII. proscriptam: ubi diximus, quod in iis regionibus, ubi consuetudo isthæc eodem modo viget ac in Quadragesima, pariter ibi sit evidenter obligatoria propter easdem rationes. Et Diana in summa V. *Jejunium* n. 56. diserte docet, in Sicilia h. m. consuetudinem videri gravem, & receptam sub mortali apud Regulares. Quamvis enim thesis proscripta solum loquatur de consuetudine abstinendi ab ovis in Quadragesima, eo quod talis consuetudo sit universalis pro tota Ecclesia, non proinde fit quod non sit pariter obligatoria consuetudo abstinendi ab ovis in aliis vigiliis, ubi ea characteres omnes habet obligationis instar consuetudinis in Quadragesima. Immo ex eo quod thesis proscripta loquatur de consuetudine in Quadragesima, luculenter inferitur, quod idem sentiendum sit de consuetudine in aliis Vigiliis, ubi ea similes habeat characteres; ut explicavimus in Expositione primæ thesīs ab Alex. VII. confixæ num. 6.

X. Quæritur ultimo, Quinam consensus Principis requiratur, ut consuetudo habeat vim legis?

Respondeo, Bonac., Azor., Pal., Sanch. lib. 7. disp. 4. ex D. Th. velle, quod satis sit consensus genericus Legislatoris Supremi juridicus, seu qui in jure jam expressus est; nam in cap. final. *de Consuetudine*, & in leg. *De quibus*, ff. *De legib.* dicitur consuetudo rationabilis, & legitime præscripta legi derogare posse. Ratio est, quia si Pontifex, & Princeps supremus lege sua stabiliant, ut consuetudo quælibet rationabilis, & longæva habeat

vini

vim legis, jam sufficienter approbant omnem huiusmodi consuetudinem; sed de facto id stabilitum est non solum in iure Civili in leg. *De quibus ff. De legibus*, sed etiam in iure Canonico in cap. ultimo, *De consuetudine*; ergo non requiritur alius consensus. Aliqui tamen cum Vasq., & Leon. putant requiri etiam consensum personalem saltem tacitum, & virtualem proprii Principis; unde putant requiri, quod Princeps habeat actualem notitiam huius consuetudinis, & saltem tacite illam approbet per hoc, quod non repugnet, cum facile possit. Ratio videtur esse, quia non omnes consuetudines a Principe approbantur; multæ enim solum permittuntur. Sed respondetur, vi legum dictarum approbari generatim omnes consuetudines rationabiles, atque adeo istas omnes habere vim legis, permitti vero dumtaxat consuetudines irrationabiles, & idcirco istas non habere vim legis.

Oppones: hinc sequeretur, quod consuetudines omnes hæreticorum de facto abrogarint leges Ecclesiasticas; unde isti non peccent non servando festa, jejunia, impedimenta matrimonii iure Ecclesiastico inducta, & alia huiusmodi, si contrariam habeant consuetudinem.

Respondeo tamen negando sequentiam; quia relate ad hæreticos non solum non habetur consensus Pontificis approbatus suarum consuetudinum, sed illæ reprobantur; Nam ut loquitur Less. apud Gobat. tract. 9. cap. 1. sect. 8., non præsumitur Pontifex consentire in consuetudines hæreticorum, aut eximere illos a communi lege, cum sint rebelles Ecclesiæ; nec ullum hac in re favorem, aut benignitatem merentur.

ARTICULUS III.

Quinam possint Consuetudinem introducere?

- I. *Privata persona consuetudinem obligatoriam inducere non potest, quamvis sit Rex.*
- II. *Cur Episcopus per contrariam consuetudinem non procedit ad subditorum correctionem cum consilio Capituli, prout lege olim tenebatur?*
- III. *Neque Communitas imperfecta, ut familia, consuetudinem inducere potest.*
- IV. *Consuetudo laicorum non obligat Clericos, nec vice versa. At ad abrogandam legem, quæ laicis, & Clericis sit communis, sufficit major pars Communitatis, etiamsi sit solorum laicorum.*
- V. *Fœmina non possunt sua consuetudine abrogare legem solos Masculos obligantem. Possunt tamen Moniales sua consuetudine proprias leges abrogare.*
- VI. *Mercatores possunt sua consuetudine abrogare leges proprias, ac veluti municipales.*

I. **C**onsuetudo abrogans legem ab iis inducenda est, qui legem servare tenentur. Ratio est, quia consuetudo abrogat legem per actus contrarios; non sunt autem legi contrarii actus, nisi fiant ab iis, qui legem servare tenentur. Consuetudo etiam præter legem, ut vim legis habeat, ab iis introducenda est, qui legum sunt capaces, ut patet; unde pueri ante usum rationis, amentes, furiosi consuetudinem huiusmodi non introducunt: Sicut autem peregrini, & forenses non ligantur loci consuetudinibus, quia, ut supra diximus, non tenentur legibus loci, in quo pro majori parte